

Wybrane zagadnienia
patologii społecznej —
implikacje empiryczne



NR 2606



Wybrane zagadnienia patologii społecznej — implikacje empiryczne

pod redakcją
Andrzeja Czerkawskiego i Anny Nowak

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego



Katowice 2008

Redaktor serii: Pedagogika
Adam Stankowski

Recenzent
Krystyna Marzec-Holka

Publikacja jest dostępna także w wersji internetowej:
Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wstęp (<i>Andrzej Czerkawski, Anna Nowak</i>)	7
Anna Nowak	
Uwarunkowania i społeczne czynniki patologii społecznej. Wprowadzenie w problematykę seminarium	11
Katarzyna Kowalczevska-Grabowska	
Patologia społeczna w mieście średniej wielkości. Raport z badań empirycznych na Śląsku	20
Eliza Mazur	
Przestępczość nieletnich w Kielcach w latach 1993—2005	31
Danuta Rode	
Charakterystyka sprawców przemocy w rodzinie	45
Andrzej Czerkawski	
Czas wolny gimnazjalistów a zachowania ryzykowne	66
Bogumiła Kosek-Nita	
Problem narkomanii wśród młodzieży gimnazjalnej w aspekcie profilaktycznych oddziaływań	77
Anna Fidelus	
Umiejętności prospołeczne dzieci ulicy z terenu Warszawy	85
Małgorzata Michel	
Empatia jako czynnik eliminujący poczucie samotności i alienacji społecznej wśród młodzieży niedostosowanej społecznie	102
Grzegorz Kosiński	
Charakterystyka członków grup przestępczości zorganizowanej przebywających w warunkach izolacji penitencjarnej	116

Barbara Konik, Danuta Raś	
Oddziaływania penitencjarne i ich skuteczność w praktyce współczesnego zakładu karnego	131
Monika Noszczyk-Bernasiewicz, Maciej Bernasiewicz	
Pedagodzy praktycy o profilaktyce w pracy z młodzieżą zdemoralizowaną i przestępczą	146
Summary	159
Zusammenfassung	159

Wstęp

Patologia społeczna to problematyka, która dotyczy ludzkości od wieków. Zauważamy, iż współcześnie coraz więcej procesów i zdarzeń traktuje się jako zjawiska patologiczne, np. uzależnienia od telewizji, uzależnienia od telefonów komórkowych, mówi się o patologii systemów zasilanych przez budżet, patologii pracy, patologii struktur ludności i warunków życia ludności, patologii środowiska naturalnego człowieka, zaburzeniach w stosunkach międzyludzkich, patologii instytucji, mobbingu w pracy, patologii w systemach, środowiskach wytwarzających, ułatwiających lub podtrzymujących patologiczne reakcje jednostek żyjących w tych warunkach. Można więc mówić o dużej różnorodności, ale także o złożoności zjawisk i zachowań patologicznych społecznie.

Zorganizowane 23 XI 2006 roku przez Zakład Patologii Społecznej i Resocjalizacji Katedry Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Śląskiego Ogólnopolskie Seminarium Naukowe pt. „Patologia społeczna — rozmiary, tendencje, objawy, profilaktyka — w świetle badań empirycznych” miało na celu wyjaśnienie istoty, tendencji i etiologii współczesnej patologii społecznej. Uzasadnieniem konferencyjnego głównego założenia była potrzeba podejmowania naukowych analiz i dyskusji, ale przede wszystkim badań empirycznych, które są prowadzone z wykorzystaniem dyrektyw metodologii nauk społecznych i interpretowane są zgodnie z nimi oraz zgodnie z założeniami teoretycznymi wyjaśniającymi zachowania i zjawiska patologiczne społecznie. Ujęcie takie jest konieczne we wszystkich przedsięwzięciach podejmowanych w celu ograniczania zjawisk patologicznych i zapobiegania im, może również dostarczać znaczących argumentów w wyborze odpowiednich środków i metod zapobiegawczych.

W seminarium uczestniczyli przedstawiciele wielu środowisk akademickich i praktycy; spotkanie teoretyków i praktyków służy nie tylko wymianie poglądów, ale może ukierunkowywać przyszłe badania zjawisk patologicznych na nowe, do tej pory niepenetrowane obszary życia społecznego, przyczyniając się tym samym do pogłębiania wiedzy o otaczającej nas rzeczywistości.

Niniejsze opracowanie zawiera jedenaście wystąpień prezentujących badania nad zjawiskami patologii społecznej lub odnoszących się w jakiś sposób do tej problematyki. W tekście otwierającym opracowanie *Uwarunkowania i społeczne czynniki patologii społecznej. Wprowadzenie w problematykę seminarium* Anna Nowak dokonuje krótkiej charakterystyki płaszczyzn występowania patologii społecznej i determinantów społecznych generujących to zjawisko.

Kolejny tekst, autorstwa Katarzyny Kowalczewskiej-Grabowskiej, *Patologia społeczna w mieście średniej wielkości. Raport z badań empirycznych na Śląsku* prezentuje wyniki badań nad zagrożeniami społecznymi występującymi w miastach średniej wielkości (Tychy, Chorzów) w aglomeracji śląskiej. W analizie porównawczej autorki znalazły się najczęściej występujące przejawy patologii społecznej, tj. bezdomność, alkoholizm i narkomania, przestępczość oraz przemoc domowa. W prezentowanych badaniach możemy odnaleźć nie tylko te zjawiska, które zagrażają społeczeństwu, ale również zagadnienia związane z działaniami prospołecznymi związanymi z samoorganizacją i samopomocą w ramach organizacji pozarządowych ukierunkowanych na przeciwdziałanie i ograniczanie rozmiarów patologii społecznej w aglomeracji śląskiej.

Podobne badania nad patologią społeczną w skali makro, odnoszące się do miasta Kielce, zaprezentowała Eliza Mazur w *Przestępczości nieletnich w Kielcach w latach 1993—2005*. W swoich badaniach autorka oprócz analizy danych statystycznych dotyczących przestępczości nieletnich zawiera dane uzyskane z analizy kwestionariuszy osobowych z Policijnej Izby Dziecka w Kielcach, co daje możliwość uchwycenia społecznych determinantów popełnionych czynów karalnych przez nieletnich.

W kolejnym artykule, autorstwa Danuty Rode, *Charakterystyka sprawców przemocy w rodzinie* na podstawie analizy badań psychologicznych dokonano typologizacji sprawców przemocy rodzinnej w kontekście ich społecznego funkcjonowania, co może przyczynić się do opracowania i realizacji programów profilaktycznych oraz terapeutycznych.

Zagadnienia związane z zachowaniami ryzykownymi gimnazjalistów porusza Andrzej Czerkawski w swoim tekście, zatytułowanym *Czas wolny gimnazjalistów a zachowania ryzykowne*. Autor próbuje wskazać, w jakim stopniu formy spędzania wolnego czasu mogą przyczyniać się do genero-

wania zachowań ryzykownych i w jaki sposób brak wychowania do racjonalnego spędzania wolnego czasu może pogłębiać zachowania problemowe.

Z zagadnieniami związanymi z zachowaniami problemowymi (narkomania) Czytelnik może zapoznać się w artykule Bogumiły Kosek-Nity *Problem narkomanii wśród młodzieży gimnazjalnej w aspekcie profilaktycznych oddziaływań*, w którym są prezentowane wyniki badań ankietowych dotyczących stanu świadomości młodzieży w odniesieniu do problemu narkotyków.

Kolejne teksty, autorstwa Anny Fidelus, *Umiejętności prospołeczne dzieci ulicy z terenu Warszawy*, oraz Małgorzaty Michel *Empatia jako czynnik eliminujący poczucie samotności i alienacji społecznej wśród młodzieży niedostosowanej społecznie* wskazują na czynniki mogące ograniczyć skalę patologicznego funkcjonowania młodych ludzi.

Grzegorz Kosiński w artykule *Charakterystyka członków przestępczości zorganizowanej przebywających w warunkach izolacji penitencjarnej* oraz Barbara Konik, Danuta Raś w tekście *Oddziaływania penitencjarne i ich skuteczność w praktyce współczesnego zakładu karnego* wprowadza Czytelnika w świat osób odbywających karę pozbawienia wolności. Zwłaszcza artykuł Grzegorza Kosińskiego przybliży sytuację i sposób funkcjonowania w zakładzie karnym osób z zorganizowanej przestępczości.

Całość kończy wypowiedź Moniki Noszczyk-Bernasiewicz i Macieja Bernasiewicza *Pedagodzy praktycy o profilaktyce w pracy z młodzieżą zdemoralizowaną i przestępczą*. Ukazuje ona mało optymistyczny obraz wiedzy i umiejętności w zakresie przeciwdziałania niedostosowaniu społecznemu wśród pedagogów.

Podsumowując, zamiarem autorów tomu była próba ukazania wybranych współczesnych przejawów patologii społecznej w świetle badań empirycznych. Mamy nadzieję, iż książka ta będzie głosem w dyskusji na temat patologii społecznej. Jak sądzimy, może ona zaspokoić zainteresowanie tą problematyką studentów, teoretyków i praktyków podejmujących te złożone zagadnienia.

Andrzej Czerkawski, Anna Nowak

Selected issues of social pathology — empirical implications

S u m m a r y

The book consists of 11 articles devoted to the issue of social pathology. It opens with a short introduction in which the Editors justify the need of making analyses and discussions, especially in the context of empirical studies with the use of methodological directives and theoretical assumptions. The issues dealt with in the first article concern the aspects important from the social and academic point of view which are connected with the conditions and social factors of social pathology, which constitutes the background for further empirical analyses and, at the same time, introduces the topics of these studies, i.e. social dangers in the average-size cities in the Silesian agglomeration and possibilities of preventing and restricting them by means of beyond governmental organizations as well as widely-understood self-assistant actions; juvenile delinquency in the voivodship city between 1993—2005 — trying to define the dynamics of this phenomenon and indicate its determinants, a psychological analysis of violence makers in the family and an attempt of their typologization: a pedagogic analysis of spending free time by junior high school learners in the context of problematic behaviours. The subsequent articles concern the possibilities of prevention as regards drug abuse among junior high school learners: pro-social abilities occurring among the street children and shaping empathy as a factor facilitating the work with the socially maladjusted youth. The two texts introduce the subject of functioning people in the prison isolation, that is the analysis of community of the accused acting in organized delinquency groups and efficiency of penitential influences in prisons. The last article presents the opinions of practitioners on prevention problems. Such a wide spectrum of the problems discussed in the book shows a scattered reality which, at the same time, constitutes the image of pathological phenomena in our country.

Ausgewählte Probleme des gesellschaftlichen Missstandes — empirische Implikationen

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das Buch besteht aus elf Kapiteln, die dem gesellschaftlichen Missstand gewidmet sind. In einer kurzen Einleitung begründen die Redakteure die Notwendigkeit der Diskussion zu diesem Thema mit Rücksichtnahme auf methodologische Direktiven und theoretische Richtlinien. Das erste Kapitel betrifft gesellschaftlich und wissenschaftlich gesehen wichtige Probleme der gesellschaftlichen Faktoren des gesellschaftlichen Missstandes, die den weiteren empirischen Analysen zugrunde liegen. Es werden hier angesprochen: die Bedrohungen für die Gesellschaft in mittleren Städten der schlesischen Agglomeration und deren Bekämpfung durch Nichtregierungsorganisationen und durch gegenseitige Hilfe; die Jugendkriminalität in einer Woiwodschaftsstadt in den Jahren 1993—2005, deren Dynamik und Determinanten; die Psychoanalyse von den Verursachern der Familiengewalt und deren Typologisierung; die psychologische Analyse der Freizeitgestaltung von Gymnasiasten im Kontext des Problemverhaltens. In weiteren Kapiteln bespricht man: die Voraussetzungen einer erfolgreichen Drogen sucht vorbeugung unter den Gymnasiasten; die gesellschaftsfreundliche Fähigkeiten von den auf der Straße erzogenen Kindern und die Entwicklung der Empathie als eines, die Arbeit mit den an die Gesellschaft nicht angepassten Kindern begünstigenden Faktoren. Die zwei nächsten Texte machen uns mit den Problemen der sich in Haftanstaltisolation befindenden Menschen bekannt; das ist eine Analyse von der Gemeinschaft der sich in organisierten Verbrechergruppen aktiv betätigenden Inhaftierten und eine Diskussion über die Wirksamkeit des Pönitentiarsystems. In dem letzten Kapitel werden die Meinungen der in der Problematik Bewanderten über die Vorbeugungsmaßnahmen angebracht. Der so weite Spektrum der im vorliegenden Buch behandelten Themen lässt die ganze zersplitterte Wirklichkeit erkennen, die das Element des heutigen Bildes der pathologischen Erscheinungen in Polen ist.

Redaktor
Katarzyna Więckowska

Redaktor techniczny
Barbara Arenhövel

Korektor
Lidia Szumigała

Copyright © 2008 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1758-8

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 10,0. Ark. wyd. 12,0. Przekazano do łamania w marcu 2008 r. Podpisano do druku we wrześniu 2008 r. Papier offset. kl. III, 90 g

Cena 18 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

